

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИТЕ СЕЛИЩА В БЪЛГАРИЯ

Десислава Колева-Стефанова

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF POPULATED SETTLEMENTS IN BULGARIA

Desislava Koleva-Stefanova

Abstract: The article defends the thesis of the primary role and necessity of sustainable development of town planning in Bulgaria. The focus is on the challenges and prospects for populated settlements in Bulgaria, in the context of sustainable development. Special attention is paid to goal 11 of the "Sustainable Development Goals 2030". Good practices stimulating sustainable growth in settlements, as well as the development of green construction, were examined. Based on the analytical review of the information, conclusions and recommendations for the sustainable development of settlements in Bulgaria are outlined.

Key words: sustainable development; green buildings; infrastructure; urban planning

Въведение

Градоустройствената политика е комплексна, многоаспектна, с фундаментално значение за просперитета на един регион. Върху развитието на съвременната градска структура оказват влияние всички обществени процеси. Глобализацията, дигитализацията, динамичните събития свързани с военните конфликти, последиците от пандемията COVID-19, са едни от основните фактори за финансовата, икономическата и социалната нестабилна конюнктура в ЕС, включително и страната ни. В тази сложна и неблагоприятна обстановка, на преден план излиза необходимостта от изграждането на една ефективна градоустройствена политика, съобразена с Целите за устойчиво развитие 2030 и по-конкретно с цел 11.

В статията се защитава тезата за първостепенната роля от развитие и стимулиране на изграждането на зелени градове и застрояването на зелени сгради. Те ще допринесат за постигането на цел 11, която е: „Превръщане на градовете и селищата в приобщаващи, безопасни, адаптивни и устойчиви места за живеене.“ (Доброволен национален преглед. Цели за устойчиво развитие, file:///C:/Users/Georgi%20Mishev/Downloads/BulgariaVNRBg_FINAL.pdf, стр.2)

Постигането на целта предполага решаване на следните задачи:

1. Разглеждане на Българската нормативна уредба, свързана с цел 11 от целите за устойчиво развитие 2030“ и предизвикателствата пред селищата в България;

2. Устойчив растеж и зелени градове в България и ЕС;

3. Развитието на зеленото строителство в България;

4. Извеждане на изводи и препоръки, въз основа на извършения аналитичен обзор на информацията.

В началото на разработката е разгледа същността на устойчивото развитие и конкретно цел 11 на „Целите за устойчиво развитие 2030“.

Българската нормативна уредба, свързана с цел 11 от целите за устойчиво развитие 2030“ и предизвикателствата пред селищата в България

Устойчивото развитие по своята същност представлява на първо място личната отговорност на индивида, който задоволявайки своите потребности не нанася вреди на бъдещите поколения. Устойчивото развитие цели постигането на баланс между икономическата, екологичната и социалната система. Това е една максима, която присъства във всяка демократична политика на съвременната държава. България е пълноправен член на ЕС и ООН, което дава възможност на страната ни да се включва в различни глобални инициативи, свързани със защита правото на човека да води достойно съществуване в един подобър свят. В тази насока страната ни изготвя „Националната програма за развитие България 2030“, в основата на която са залежали 17-те „Глобални цели за устойчиво развитие 2030“, на Организацията на обединените нации (ООН) чиято мисия е „Да преобразим света“. Горепосочените цели изграждат мултилатерална глобална рамка определяща нуждата от: равен шанс за всички хора; достоен труд и висока заетост; ефективно използване на природните ресурси;

ограничаване на бедността и социалното изключване; качествено образование и учене през целия живот; здравеопазване и социална грижа; иновации и развойна дейност; кръгова икономика и пр. (Национална програма за развитие България 2030, <https://www.minfin.bg/bg/1394>)

При изготвяне на „Националната програма за развитие България 2030“ се включват държавни институции, неправителствени, младежки и бизнес организации, синдикати и работодатели, лица от научните среди, хора в неравностойно положение и др. Всички заинтересовани субекти участват в разработването на тази политика, целяща синергетика на националните приоритети със 17-те цели на ООН за устойчиво развитие. В статията е обърнато специално внимание на Цел 11, която е фокусирана към устойчиво развитие на населените селища. Изграждането на градоустройствената политика е предизвикателна дългосрочна задача. При формулирането и изпълнението ѝ следва да се вземе под внимание високото ниво на урбанизация в големите градски центрове и обезлюдяването в слабо развитите териториални единици на страната. Тези процеси продължават повече от десетилетия, водейки до регионален дисбаланс и задълбочаващи се икономически и социални различия. Градоустройствената политика, следва да е съобразена с опазване на околната среда и намаляване на вредните емисии, които са главен фактор за замърсяване на въздуха. „Националната стратегия за регионално развитие (НСРП) за периода 2012-2022 г.“ е базовият документ, който формира институционалната политика за устойчивия растеж на териториалната структура на Република България. Стратегията е в синхрон с общоевропейската политика за преодоляване на регионалните различия, чрез интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. (Националната стратегия за регионално развитие (НСРП) за периода 2012-2022 г., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=772>)

Един от основните нормативни документи регулиращ развитието на градската структура, екологичните предизвикателства и процесите свързани с устойчивото развитие е „Законът за устройство на територията“ Той регулира обществените отношения, засягащи териториалното устройство, строителните дейности и инвестиционните проекти. Законът не дава възможност за реструктуриране и изменение на съществуващи озелени площи. (Закон за устройство на терито-

рията, 2023, <https://www.mrrb.bg/bg/zakon-za-ustrojstvo-na-teritoriyata-84665/>) Друг съществен координиращ документ е „Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025“ Документът спомага за регулирането и планирането на устойчиво пространствено развитие в социалната и икономическа система. (Актуализация на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г., 2020, <https://www.mrrb.bg/bg/aktualizaciya-na-nacionalnata-koncepciya-za-prostranstveno-razvitiye-za-perioda-2013-2025-g/>)

Проект на Национална жилищна стратегия (НЖС.) Проектът има за цел да регламентира процедурите за развитие на жилищния сектор и да подобри регламентирането на въпроси свързани с жилищната система. (Проект на Национална жилищна стратегия (НЖС), file:///C:/Users/Georgi%20Mishev/)

„Национална програма за подобряване качеството на атмосферния въздух 2018-2024 г.“ целта на документа е да помага на общините да реализират дейности, чрез които се достига устойчив растеж и чист атмосферен въздух. („Национална програма за подобряване качеството на атмосферния въздух 2018-2024 г., “<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1288>)

Опазването на околната среда, в синхрон с достойното съществуване на гражданите е от първостепенно значение в настоящата и бъдеща политика на ЕС. Европейските институции пропагандират устойчив растеж за всички държави-членки. Изградената законодателна рамка, финансовите субсидии, многоаспектните инициативи и евро фондове са само част от инструментите, противопоставящи се на замърсяването на околната среда, високият шум, въглеродният отпечатък, загубата на природни ресурси и др. Една от успешните дейности на Европейската комисия е стартираните през 2008 г. награди за Европейска зелена столица и Европейско зелено листо. Друга престижна награда в тази насока е „Зелени градове за устойчива Европа“. За първи път конкурсът е проведен през 2020 г. в Холандия, като церемонията се провежда ежегодно. Тези инициативи дават възможност да се разкрият добри практики на зелени градове, които са доказано екологично устойчиви.

Следващата част на статията е посветена на едни от номинираните зелените градове в България и Европа за периода 2020-2022 г., отгова-

рящи на съответните изисквания на ЕС.

Зелени градове в България и ЕС – Бъдеще за екологично и устойчиво развитие

Европейските и държавните институции разработват стимулиращи политики за зелена инфраструктура. Едни от примерите за успешна активна дейност е „Европейската награда за зелени градове за устойчива Европа“. В конкурса участват само големи градове с население между 20 000 и 100 000 жители. Градът, който е на първо място получава безвъзмездно финансиране за една година. Средствата са предназначени за зелени инвестиции. „Европейската награда за зелени градове за устойчива Европа“ има за цел да насърчи креативността и иновативното проектиране на европейските страни за развитието на зелени селища. За дейности свързани с изграждането на зелена инфраструктура се приема интериорното засаждане на обществени пространства; жилищни комплекси построени с екологични строителни материали; болници и училища със зелени кабинети; градски паркове със спортни площадки; залесяване на празни площи и пр. Един от основните критерии, по който се оценяват кандидатстващите европейски градове е свързан с оптимално добавената стойност на зелено градоустройство. Важно е проектът да има принос към благосъстоянието на хората, свързан с опазване на доброто им здраве, природата, климата, водите, биологично разнообразие, икономиката и социалното сближаване. (Зелени градове, https://ebrdgreencities.com/assets/Uploads/PDF/Sofia-GCAP_Final-Draft_BG.pdf) През 2020 г. престижната награда за „Европейската награда за зелени градове за устойчива Европа“ печели Беринген – Белгия. За 2021 г. честа се пада на Нант – Франция. Първо място за 2022 г. е за град Алкмаар – Нидерландия, с програмата си „Озеленяване и биоразнообразие“. За 2022 г.

През 2023 г. Талин, столицата на Естония е обявена за „Европейска зелена столица“. Градът прие стратегия „Талин 2035“, която цели въглеродната неутралност, борбата срещу климатичните промени и замърсяването, иновациите, здравето, кръговата икономика, устойчивата енергия, био храните и др. Още преди приемането на стратегията в Талин са извършени многобройни реформи по пътя на устойчивия растеж. Едни от тях са свързани със системи за управление на дъждовни води, предоставянето на безплатен градски транспорт, развитието на

цифровите технологии, които са в помощ на зелените проекти. (Зелени градове за устойчива Европа, <https://kab.bg/izbrano/%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%>)

През 2020 г., се реализира една инициатива, заслужаваща адмирации. Тя е разработена от международна компания за консултантска група по недвижими имоти по случай Деня на земята на 22 април. Инициативата е класация за най-зелен град в света, като Виена е на първо място. Тя взима наградата, защото успява да реализира 30% от консумираната енергия да е от възобновяеми източници. Друг фактор е, че над 50% от градското население се придвижват, чрез градския транспорт. Следващо предимство за Виена е внушителният брой зелени паркове, ефективното рециклиране и компостиране на отпадъци. Освен горепосочените преимущества, в австрийската столица има много функциониращи фермерски пазари с екологични продукти. Второ място е за Мюнхен – Германия, трето за Берлин – Германия, следвана от Мадрид – Испания. (<https://lifestyle.bg/tendencies/viena-myunhen-berlin-i-koi-sa-nay-zelenite-gradove-na-sveta-za-2020-g.html>)

Градовете на България също имат своето отредено място за достигане на Целите за устойчиво развитие 2030 и по-конкретно с цел 11, която е на фокус в настоящата разработка. Някои от българските селища активно се включват в инициативите за „зелени градове“. Една от мисиите на Европейската комисия е да има над 100 климатично неутрални и умни градове до 2030 година. В тази инициатива две български общини са в избраните челни места през 2021 г. - Община Габрово и Столична община. До 2050 общоевропейската цел е за нулеви нетни емисии, затова се поощряват европейските градове да достигнат до климатична неутралност. Зеленият преход е необходимостта, без която е невъзможно достигането на устойчив растеж и добри условия за живот в градовете. (<https://agro.bg/etiketi/zeleni-gradove>)

Екологичната награда „Европейски зелен лист“ е престижен конкурс за градове с население между 20 000 и 100 000 души. Докато „Европейската награда за зелени градове за устойчива Европа“ е само от едно първо място, то наградата за „Европейски зелен лист“ награждава екологичните постижения на два по-малки града в ЕС. Участниците се оценяват по приноса им за „зелен растеж“ чрез иновативни идеи. През 2021 г. Габрово печели тази награда. Бъл-

гарският град е първият от Централна и Източна Европа, на който е отдадена тази чест.

През 2022 г. Велико Търново постига значим успех, като става част от европейският проект за „Зелени градове за устойчива Европа“. Този проект има за цел да стимулира озеленяването на обществените пространства, чрез иновативни и екологично целесъобразни подходи. (<https://www.velikotarnovo.bg/bg/novini/6195-na-krsla-ma-sa-predstavat-uchastieto-na-veliko-trnovo-v-evropejskata-iniciativa-zeleni-gradove-za-ustojchiva>)

Друга предприета стъпка към „зелени градове“ е от страна на Велинград за 2023 г. Той, както и Велико Търново от предходната година, участва в проект за „Зелени градове за устойчива Европа“. Главен изпълнител за по-зелен град е „Асоциацията на производителите на декоративни растения в България“, като финансирането е по европейски програми. (<https://app.eor.bg/buyer/4530>)

Светът се променя със светкавични темпове. Дигитализацията, иновациите, производствените процеси, потребителските нужди, са само малка част от фактори, които оказват негативно влияние върху природата. Свидетели сме на природни катаклизми, които ни карат да се замислим и да станем по-отговорни към нашата планета. Все още не е късно да възстановим и опазим природните ресурс, за да осигурим на децата си едно добро бъдеще. Бъдеще на зелени градове, които се подчиняват на принципите за устойчив растеж и модернизация.

Развитието на зеленото строителство в България

Зеленото строителство е строителството на бъдещето. Зелените сгради са построени от екологични материали, които са произведени без да оставят вредни въздействия върху околната среда. Зеленото строителство на практика започва през 70-те години на XX век, когато в по-богатите квартали на САЩ може да се видят имоти с еко ориентация. В съвременното строителството все по-голямо внимание се отделя на устойчивото проектиране на сградите, които са в хармония с природата и човека. Екологично-зелено строителство измества, традиционно-такова. Проектирането на устойчиви сгради, нови или реновирани са свързани с оптималното спазване на основни екологични критерия. Целта на тези критерии е съществено да се ограничи екологичния отпечатък, който се реализира

при строителство, експлоатацията и разрушаването на сградата. Строителство на сгради, в което се ползват не рециклируеми материали е едно от най-големите замърсители в нашето съвремие. U.S. Green Building Council споделя, че около 40% от добиваните суровини са предназначени за строителната индустрия. (Ползи от устойчивото проектиране на зелени сгради, <https://renovirai.com/polzi-zeleni-sgradi/>) Ремонтните дейности, градоустройственото строителство, промяната на инфраструктурата са компонентите, които генерират сериозно количество парникови газове. Отпадъците от тези строителства в повечето случаи не се сортират и рециклират. Според статистика на Eurostat, 35% от отпадъците се генерират от строителния сектор. (<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:%D0%A1%D1%82%B5&oldid=216049>)

В България тези дейности се регулират от „Наредба за управление на строителните отпадъци и за влагане на рециклирани строителни материали“, която е в сила от 2012 г.

За да може една сграда да е „зелена“ е необходимо да покрива определени параметри, като задължително условие е строителните материали да са от зелени източници. В строителния сектор сертифицирането на сгради се извършва основно, чрез три водещи световни схеми BREEAM, DGNB и LEED. В България сертифицирането на зелени сгради навлиза все динамично. Към настоящия момент в страната има към общо 81 сертифицирани сгради по системите LEED, BREEAM и DGNB. По BREEAM са сертифицирани 45, по LEED 33, по DGNB 3. В скоро бъдеще се очакват още около 30 сертифициране сгради. (<https://gradat.bg/content/green-pages-sertificirana-zelena-sgrada-nay-dobrata-proverka-za-mnozhestvo-esg-aspekti>)

В настоящата статия по-подробно е разгледана системата за сертифициране Leadership in Energy and Environmental Design (LEED). Схемата е създадена от Съветът на САЩ за зелено строителство (USGBC), който изготвя точни и верифицирани стандарти. Те дава възможност в реално време да се измерват емисиите на парникови газове, климатичните рискове, физическите рискове, влиянието върху здравето на хората и пр.

За да се сертифицира една сграда по LEED е необходимо да отговаря на сериозен брой стандартизирани изисквания. (<https://gradat.bg/>)

content/green-pages-certificiranata-zelena-sgrada-nay-dobrata-proverka-za-mnozhestvo-esg-aspekti)

Те подлежат на независима проверка от трета страна, за да могат сградите да бъдат класифицирани, като „зелени“. LEED сертификатът е предназначен само за „зелени сгради“, които отговарят на изискванията на USGBC. За получаването на този сертификат е необходимо да се премине през четири задължителни дейности. На първо място да се извърши регистрация на проекта, и съответно да се заплатят необходимите такси. Втората стъпка е самото кандидатстване за LEED сертификата, което изисква подготвянето на широк набор от документи и формуляри. Третата стъпка е всички изискуеми материали да бъдат обстойно прегледани от GBCI. Тя е американска организация, която извършва независима акредитация на рейтингови системи от строителния бранш. Четвъртият, последен етап е излизането на решени за одобрение или отхвърляне на сертификата за „зелени сгради“ – Leadership in Energy and Environmental Design. Важно е да се уточни, че този сертификат се издава единствено за сгради, ако те отговарят на критериите поставени от USGBC. (<https://renovirai.com/polzi-zeleni-sgradi/>)

След получаването на този сертификат, цената на „зелената сграда“ автоматично покачва себестойността си. LEED е изградена на принципа на точкова система за сертификация. Събирането на възможно по-голям брой точки са фактор за по-висок рейтинг.

Оценката се осъществява според точкова система, която нагледно е показана на фиг. 1

Фиг. 1 онагледява формирането на точковата система на LEED. Първото ниво е задължителният минимум за покриването на критериите, за получаване на сертификат за „зелена сграда“. Останалите три нива са специални и са свързани с високи постижения в сферата на еко строителството.

Фиг. 1 Точкова система на LEED

<https://sustainingourworld.com/2016/02/04/leed-certification-for-your-green-home/>

– Първото ниво изисква минимален брой точки от 40 до 48 т;

– Второ ниво е сребърен сертификат, който е от 50 до 59 т;

– Трето ниво е златен сертификат, който е от 60 до 79 т.;

– Четвърто ниво е платинен сертификат, който е над 80 т.

За България 5 обекта имат платинен сертификат по LEED. "Експо 2000", ниво 4 - 91 точки. На Второ място е сграда 15 от "Бизнес Парк София", ниво 4 - 85 точки. На трета позиция се нарежда "Болкър Бизнес Център", ниво 4 - 82 точки. (<https://gradat.bg/content/green-pages-certificiranata-zelena-sgrada-nay-dobrata-proverka-za-mnozhestvo-esg-aspekti>)

Иновациите в областта на „зеленото строителство“ ще се развиват и усъвършенстват, което е основната предпоставка за получаването на по-голям брой точки и достигането на високи нива в сертифицирането. Едни от бъдещите примери за креативност в съчетание с устойчивия растеж са: Истанбул е градът, в който се предвижда да се проектира „градско село“, което ще задоволи потребностите на хората от свежи зеленчуци, без да е необходим внос. Китай възнамерява да реализира проект за цял един еко град. Испания планира построяването на небостъргач от дърво. България също има бъдещ еко проект, свързан с построяването на комплекс от няколко сгради с еко лоу-тек технология. При този стил на строителство се използват единствено материали от природата. В Рейкявик, столицата на Исландия в близко бъдеще ще стартира построяването на геотермален еко комплекс. Той ще представлява екологични къщи под формата на купол, които през цялата година ще поддържат една температура, използвайки екологично енергиен източник. В Прага, строителна компания проектира сграда с бизнес офиси, които да съдържат зелени площи. Тези растения ще пречистват въздуха и ще имат функцията на мащабен парк. Горепосочените примери са малка част от бъдещото еко строителство, което ще продължи да навлиза с интензивни темпове в градоустройството на съвременните държави. (Зелено строителство какво представлява и как изглежда/ <https://www.domaza.bg/%d0%b7%>)

Получаването на LEED сертификат изисква съществено по-големи инвестиционни средства, в сравнение с проектирането и строителството

на сгради, които не отговарят на екологичните критерии. Въпреки по-високата първоначална инвестиция, в последващите години има доказана по-висока нетна възвръщаемост от „зелена сграда“, в сравнение с такава без сертификат. На първо място, ползата от LEED сертификат за „зелена сграда“ е свързана с приносът към устойчивия растеж и опазването на природата от страна на строителната компания, както и в последващ етап и за самия притежател на жилищната сграда. Получаването на сертификат означава, че сградата е ефективно енергийна, по-малка е консумацията на вода, осигурява по-качествен въздух, построена е от доказано екологични-материали, създава по-добри условия за здравословен живот. Всичките тези показатели са свързани със значително по-ниски потребителски разходи и висока възвръщаемост от инвестицията. „Зелените сгради“ се ползват с данъчни облекчения и не на последно място, възможност за взимане на високи наеми и нетна печалба от бъдеща продажба на имота. Тези предимства многократно компенсират извършената първоначална инвестиция за „зелена сграда“. (<https://renovirai.com/polzi-zeleni-sgradi/>)

Изводи и препоръки

„Времето, в което живеем, е все по-динамично и поставя нови и по-големи предизвикателства пред начина, по който живеем, работим, комуникираме помежду си, извършваме ежедневните си дейности, учим, пътуваме или прекарваме свободното си време.“ (Пандурска, Р., 2021:123) В това забързано ежедневие едва ли някой от нас има времето да се замисли, че в центъра на всичко стои Тя-природата, която ни осигурява безценните блага, за да можем да съществуваме. Време е и ние - хората да се замислим, че тя не е даденост, че с нашето поведение нанасяме непоправими щети върху нея. Време е всяка една институция, правителствена и неправителствена организация, гражданските общества и всеки индивид да обединим силите и усилията си в борбата срещу нарушаването на природния баланс и да спрем замърсяването на еко

По данни на Евростат над 75% от европейското население живее в градовете. Това води до отделянето на огромно количество вредни парникови емисии. Една целесъобразно разработена политика от Европейската комисия е в най-скоро бъдеще градовете да реализират преход във всички обществени системи към нулеви

нетни емисии. Основни сектори свързани с отделянето на парникови емисии са: енергетиката, транспортът, индустрията, управлението на отпадъците. Не на последно място за съхранението на еко-системата е необходимо и всички граждани да имат будното съзнание и активно да участват в опазването на околната среда и устойчивото развитие на селищата.

– Масовото застрояване, урбанизацията, товарената инфраструктура, все по-ограничените зелени пространства, замърсеният въздух и високият шум са нещо обичайно за големите градски центрове. Стремешът на ЕС е ограничаване на тези негативни влияния, водещи до пагубни последствия за природното равновесие и устойчивото развитие.

– За постигане на цел 11 е необходимо страната ни да включи възможно по-голям брой селища по регионални и европейски инициативи. Те следва да са с комплексен подход и с приоритетни инициативи, насочени към уязвимите местни общности за повишаване качеството им на живот, в условията на устойчив и приобщаващ растеж.

– Необходимо е образователната система, пазара на труда, демографската система, социалноосигурителната система да са в синхрон при изграждането на адекватна устойчива регионална политика, отговаряща на новите обществени трансформации. Навлизането на дигитализацията и изкуствения интелект изискват нови гъвкави форми на трудовия процес. „Това поставя нови предизвикателства пред активните политики на страната в областта на заетостта, пред работодателите, които трябва да се съобразят с новите условия на работа и пред лицата, които търсят реализация и е необходимо да отговорят на новите икономически и социални изисквания.“ (Манчева, М., 2022:3) Работата от въкъщи ще се наложи, като една от основните форми на заетост, което ще изисква промени и в самата инфраструктура на населените територии в страната.

– Българските институции, следва да разработят стимулиращи политики към слабо развитата селищната структура, на локално равнище. Тези дейности са необходими за достигането на устойчив и стабилен растеж в съответствие с цел 11 от „Глобални цели за устойчиво развитие 2030“. Тези политики биха дали възможност за развитие на инвестициите, предприемачеството и съживяване на местната българска икономика.

– Българските градове са изправени пред трудна задача. Тя е свързан с необходимостта от обновяване и разширяване на инфраструктурата, зелените пространства, жилищния фонд. Необходимо е реструктуриране на цялата инфраструктура в големите градски центрове, които поради интензивната урбанизация са пренаселени. Едно от алтернативните решения би могло да бъде разработването на стимулиращи политики за заселване на малки селища, които са в близост до големите.

– Важна насока за достигане на цел 11 е модернизацията в квартали с лоша инфраструктура и осигуряването на подходящи условия за лицата в неравностойно положение, включително лицата от малцинствените групи. Необходимо е да се разработят политики подпомагащи тези домакинства. Една от възможностите е безлихвено микрокредитиране на домакинствата на лица в неравностойно положение.

– Приоритетни задачи за България са справянето със замърсяването на околната среда, подобряване достъпа до обществени услуги и жилища, намаляването на регионалните диспропорции, ограничаването на трафика в градовете, целенасочена борба с незаконното застрояване, по-интензивно финансово и социално стимулиране за зелени градове.

– При изграждането на българската политика за устойчив растеж е необходимо да се обърне внимание, че градовете са консуматори на около 80% световната енергия. Този процес е свързан с нанасянето на съществени щети върху природата. За намаляването на тези проценти е необходимо изграждането на повече зелени площи, развитие на селското стопанство в самите градове, стимулиране на пътуването с градски транспорт и велосипеди. Важно е в строителството да се наблегне на повишаването на енергийната ефективност на сградния фонд.

– В продължение на предходната препоръка може да се допълни, че би било целесъобразно да се развива градското стопанство. То има екологична полза, като значително ограничава въглеродните емисии. Друго предимство е предотвратяването на доставките от външни източници. Не на последно място е разкриването на повече работни места за лица с ниски нива на образование в региони със слаба икономическа активност. „Лицата с най-ниско образование обикновено са и тези с най-ниски доходи.“ (Стаматов, С., 2023:518) Именно на тези граж-

дани ще им се даде шанс да имат стабилна работа, да са част от местния пазар на труда, като развиват селскостопанския сектор, и местната икономика. Важно е да се посочи, че по този начин се заздравява връзката между човека и природата. Необходимо е страната ни да развива зеленото строителство и зелената икономика, които ще доведе до по-чиста околна среда, по чист въздух, по здравословен начин на живот, иновативно производство, по-голям брой работни места и ограничаването на потреблението на енергия.

– Устойчивият растеж е в основата на всяка една съвременна стратегия, защото човечеството е изправено пред сериозни предизвикателства. Те са свързани със задълбочаващите се климатични промени, изчерпването на природни ресурси, нарушаването на екологичното равновесие, пренаселването на планетата и др. В борбата по опазването на околната среда системата LEED и останалите системи в този бранш са силен инструмент, който в значителна степен ще допринесе за „по-зелени селища“. Освен общественият социален принос, зеленото строителство е иновативен подход, носещ висока добавена стойност за индивида и цялото общество.

– Бъдещата тенденция в страната ни е все по-голям брой от клиентите да се насочват към най-висок брой точки за сертифициране по съответната система. В тази насока е необходимо да се насърчава инвестирането в по-скъпи екологични материали. Една добра практика е отпускането на безлихвени банкови заеми, финансиращи проекти за „зелено строителство“.

– За развитието на „зелените сгради“ в България е необходимо насърчаването на LEED сертификатът. Сертификатът в България не е достатъчно популяризиран и затова е важно да има по-широка гласност и по-добра информираност сред обществото. Той е в помощ в борбата с климатичните промени и достигането на цел 11 от „Целите за устойчиво развитие 2030“. Развитието на по-зелена инфраструктура е задължителен процес, който е тясно свързан със сертифицирането на „зелените сгради“.

– Необходимо е да се изградят конкретни регулации на национално и регионално равнище, които да са в подкрепа на устойчивия растеж и цел 11 от „Целите за устойчиво развитие 2030“. „Те стоят в пряка връзка с вътрешното законодателство на съответната държава, което не следва да бъде в противоречие с тях.“ (Дулевс-

ки, С., 2021:283, 284) Опазването на околната среда е предпоставка за бъдещия икономически и социален растеж на държавата.

– Земята се променя, показвайки на човека, че той оставя своя отпечатък върху природата й. Задължително условие за устойчивото развитие на бъдещите градове е радикално да се намалят вредните дейности на човека. За това е необходима промяна в културата, ценностната система и самия мироглед на хората. От първостепенно значение е самосъзнанието за нуждата от изграждане на „зелен град“, като именно тук възпитанието и образованието от най-ранна детска възраст са разковничето за успех.

Заклучение

Забързаният и динамичен свят на дигитални технологии, в който живеем неизменно оказва влияние върху природата. Урбанизацията, иновациите, икономическият растеж съпътстват нашата реалност. От една страна, играят положителна роля за хората, но от друга, ако не са в съчетание с устойчивия растеж, се явяват, като „разрушителен бич“. Необходимо е всички институции, заинтересовани страни и най-вече ние, като граждани да проявим отговорност и да сведем до минимум екологичният отпечатък, който оставяме след нас. Изграждането на инфраструктура и градоустройствени планове в синхрон със съвременните изисквания за зелено строителство не са просто препоръчителни, а задължителни. Те са важен компонент за достигане на цел 11 от „Целите за устойчиво развитие 2030“.

Взаимовръзките между природата и всички сфери на обществения живот е безспорна. Необходимо е бъдещето да е насочено към развитието на иновативните технологии в съчетание с опазването на природните ресурси, устойчивият икономически растеж и социалната сигурност. Опазването на био разнообразието, водните басейни, зелените площи, полезните изкопаеми е наша отговорност. Всичко започва и зависи от нас самите. Важно е да ценим природата, важно е да опазим планетата си, важно е да осигурим на бъдещите поколения един по-добър свят!

Литература

- Дулевски, Л., Хр. Малешков, (2007) *Демография*. УИ „Стопанство“, София
(Dulevski, L., Hr. Maleshkov, (2007) *Demografia*, UI „Stoianstvo“, Sofia)
Дулевски, С., (2021) „Съотношението между

правото на европейския съюз и Спогодбите за избягване на двойното данъчно облагане“, *Научни трудове на УНСС*, бр.5, 2021 г., с.283-284

(Dulevski, S., (2021) „Saotnoshenieto mezhdu pravoto na evropeyskia sayuz i Spogodbite za izbyagvane na dvoynoto danachno oblagane“, *Nauchni trudove na UNSS*, br.5, 2021 g., s.283-284)

Манчева, М., (2022) „Съвременните предизвикателства пред заетостта на жените на пазара на труда“, сп. *Индустриални отношения и обществено развитие*, бр.3/2022 г. с.3

(Mancheva, M., (2022) „Savremennite predizvikatelstva pred zaetostta na zhenite na pazara na truda“, sp. *Industrialni otnoshenia i obshtestveno razvitie*, br.3/2022 g. s.3)

Пандурска, Р., (2021), „Ключови качествени характеристики на човешкия капитал в условията на индустрия 5.0“, *Сборник с доклади от Международна научно-практическа конференция Управление на човешките ресурси*, 30 септември, 2022 г., <https://conference.ue-varna.bg/hrm/wpcontent/uploads/Proceedings/HRMConfProceeding2022.pdf>, изд. „Наука и икономика“, Икономически университет Варна, с.123

(Pandurska, R., (2021), „Klyuchovi kachestveni harakteristiki na choveshtkia kapital v usloviyata na industria 5.0“, *Sbornik s dokladi ot Mezhdunarodna nauchno-prakticheska konferentsia Upravlenie na choveshtkite resursi*, 30 septemvri, 2022 g., <https://conference.ue-varna.bg/hrm/wp-content/uploads/Proceedings/HRMConfProceeding2022.pdf>, izd. „Nauka i iekonomika“, Ikonomicheski universitet Varna, s.123)

Стаматов, С., (2023) „Взаимовръзки между безработица, нива на престъпност и образователно равнище в България“, *Сборник с доклади от Юбилейна научна конференция „Трудът и социалната защита в условията на глобални обществени, икономически и социални промени“*, с.518

(Stamatev, S., (2023), „Vzaimovrazki mezhdu bezrobotitsa, niva na prestapnost i obrazovatelno ravnishte v Bulgaria“, *Sbornik s dokladi ot Yubiley na nauchna konferentsia „Trudat i sotsialnata zashtita v usloviyata na globalni obshtestveni, iekonomicheski i sotsialni promeni“*, s. 518)

Интернет източници

Актуализация на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г., (2020), <https://www.mrrb.bg/bg/aktualizaciya-na-nacionalnata-koncepciya-za-prostranstveno->

razvitie-za-perioda-2013-2025-g/

Доброволен национален преглед. Цели за устойчиво развитие, file:///C:/Users/Georgi%20Mishov/Downloads/BulgariaVNRBg_FINAL.pdf, стр.2

Закон за устройство на територията, 2023,
<https://www.mrrb.bg/bg/zakon-za-ustrojstvo-na-teritoriyata-84665/>

Зелени градове, https://ebrdgreencities.com/assets/Uploads/PDF/Sofia-GCAP_Final-Draft_BG.pdf

Зелени градове за устойчива Европа, <https://kab.bg/izbrano/%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%>

Зелено_строителство_какво_представлява_и_как_изглежда/ <https://www.domaza.bg/%d0%b7%>)

Ползи от устойчивото проектиране на зелени
сгради, <https://renovirai.com/polzi-zeleni-sgradi>

Проект на Национална жилищна стратегия
(НЖС), file:///C:/Users/Georgi%20Mishev/

Национална програма за подобряване качеството на атмосферния въздух 2018-2024г.,
“<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1288>

Национална програма за развитие България
2030, <https://www.minfin.bg/bg/1394>

Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) за периода 2012 – 2022 г.,

<https://app.eop.bg/buyer/4530>

<https://agro.bg/etiketi/zeleni-gradove>

<https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Archive:%D0%A1%D1%82%B5&oldid=216049>

<https://gradat.bg/content/green-pages-sertificiran-ata-zelena-sgrada-nay-dobrata-proverka-za-mnozhestvo-esg-aspekti>

<https://lifestyle.bg/tendencias/viena-myunhen-berlin-i-koi-sa-nay-zelenite-gradove-na-sveta-za-2020-g.html>

<https://renovirai.com/polzi-zeleni-sgradi/>

[https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/V
ew.aspx?lang=bg-BG&Id=772](https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=772)

<https://www.veliko-tarnovo.bg/bg/novini/6195-na-kgla-masa-predstavyat-uchastieto-na-veliko-trnovo-v-evropejskata-iniciativa-zeleni-gradove-zajustojchiva>

Ch. Assist. Prof. Dr. Desislava Koleva-Stefanova,
UNWE, Department of Human Resources
and Social Protection
E-mail: d.koleva@unwe.bg